

LEGENDA CHRISTIANI

VITA ET PASSIO

SANCTI WENCESLAI
ET SANCTE LUDMILE
AVE EIUS

Edidit, in linguam Bohemicam vertit,
commentariis auxit
Jaroslav Ludvíkovský

PRAGAE
1978

KRISTIÁNOVA LEGENDA

ŽIVOT A UMUČENÍ
SVATÉHO VÁCLAVA
A JEHO BÁBY
SVATÉ LUDMILY

K vydání připravil, přeložil
a poznámkami opatřil
Jaroslav Ludvíkovský

PRAHA
1978

- 1,1 Moravia, regio Sclavorum, antiquis temporibus fama memorante creditur et noscitur Christi fidem percipisse, Augustini, magnifici doctoris, ut aiunt, temporibus. Bulgri vel Bulgarii attamen longe ante eadem potiti fore referuntur gracia. Siquidem Quirillus quidam, natione Grecus, tam Latinis quam ipsis Grecorum apicibus instructus, postquam Bulgri crediderant, aggressus est in nomine sancte Trinitatis et individue Unitatis eciam supradicte genti, Moravie degenti, fidem domini nostri Iesu Christi predicare. Et cooperante divina gracia, postquam illos Christo lucratus erat, eciam apices vel characteres novas comperit et vetus novumque testamentum pluraque alia de Greco seu Latino sermone Sclavonicam in linguam transtulit. Missas preterea ceterasque canonicas horas in ecclesia publica voce resonare statuit, quod et usque hodie in partibus Sclavorum a pluribus agitur, maxime in Bulgariis, multeque ex hoc anime Christo domino acquiruntur.
- 20 Cumque quodam tempore memoratus Quirillus Romam causa oracionis adisset, a summo pontifice vel a reliquis sapientibus et rectoribus ecclesie redarguitur, ut quid contra statuta canonum ausus fuerit missarum sollempnia instituere canere Sclavonica lingua.
- 25 Illo humiliter satisfaciente illis nec omnino mitigare eos valente, arrepto psalterio versum psalmigraphi in medium recitavit, quo dicitur: Omnis spiritus laudet Ps 150,6 Dominum. Et ipse versui alludens: Si, inquit, omnis spiritus laudet Dominum, cur me, patres electi, prohibetis missarum celebritatem modulare Sclavonice seu

Morava, země slovanská, přijala, jak se podle ústního podání věří a uznává, víru Kristovu za dávných časů, za časů, jak se praví, slovutného učitele Augustina. Avšak Bulgrové neboli Bulhaři dosáhli prý této milosti již dávno před tím. Neboť nějaký Cyril, rodem Řek, vzdělaný stejně v písemnictví latinském jako v samém řeckém, když před tím Bulhaři víru přijali, jal se ve jménu svaté Trojice a nerozdílné Jednoty také národu svrchu řečenému, na Moravě bydlícímu, kázati víru Pána našeho Ježíše Krista. A když je získal Kristu, s přispěním milosti boží také nové značky nebo písmeny vynalezl a Starý i Nový zákon a ještě jiné knihy přeložil z řečtiny a latiny do jazyka slovanského. Mimoto ustanovil, aby se mše a ostatní kanonické hodinky zpívaly v kostele obecným jazykem, jak se až podnes v zemích slovanských namnoze děje, hlavně v Bulharsku, a mnoho duší se tím Kristu Pánu získává.

Když pak jednou přišel jmenovaný Cyril do Říma za pobožností, byl obviněn od papeže a od ostatních představených a správců církevních, že se odvážil proti kanonickým řádům ustanoviti, aby se bohoslužby zpívaly slovanským jazykem. Když se pokorně před nimi ospravedlňoval, ale nemohl jich vůbec obměkčiti, uchoopil žaltář a přečetl veřejně přede všemi verš žalmistův, v němž se praví: Všeliký duch chval Hospodina. A poukazuje na tento verš, řekl: „Jestliže všeliký duch má chváliti Hospodina, proč mně, otcové vyvolení, bráníte zpívati služby boží

alia queque de Latino vel Greco verbo eorum vertere
in sermonem? Si enim quivissem ullomodo subvenire
populo illi, ut ceteris nacionibus, lingua Latina vel
Greca, omnimodo id non presumpsissem. Sed cernens
35 populum dure cervicis fore et omnino ydiotas et
ignaros viarum Dei, solum hoc ingenium Omnipotentem
cordi meo inspirante comperi, per quod etiam
multos illi acquisivi. Quapropter ignoscite mihi, patres
et domini, siquidem et beatus Paulus apostolus,
40 doctor gentium, in epistola ad Corinthios inquit: I C 14,39
Loqui linguis nolite prohibere. At illi hec audientes
et admirantes tanti viri fidem, auctoritate sua statuunt
et firmant suprascripto sermone partibus in illis
missarum sollempnia ceterasve canonicas horas ymnizari.
45 zari.

Ipsa autem beatus Quirillus inibi persistens monachicumque
habitum suscipiens, diem clausit extremum, relinquens
supra memoratis in partibus fratrem suum nomine Metodium,
virum strenuum omnique decoratum sanctitate. Qui et postquam
50 multos Christi domini manipulos in horreo congregavit, ab ipso
principio, qui partibus in illis tunc dominabatur et imperabat
universae terre ceu magnificus imperator, staturitur summus
pontifex, habens sub se septem eiusdem sanctitatis pontifices.
55 Sed quia ab ipso mundi exordio, vetiti postquam sumpsit
amaritudinem prothoplastus pomi, seminarium discordie
inter humilitatem et superbiam, inter dilectionem et odium
et reliqua virtutum odoramenta viciorumque fetorem humani
generis inimicus usque ad presens fundere non desistit,
60 ac dolens populum suis semper serviciis mancipatum sibi
subtrahi veroque regi Christo domino acquiri, totis nequiciarum
armis indutus, novos satellites et ignaros ad tantam perfidiam
bellandi adit, discordia-

slovansky nebo jiné texty překládati z latinského a řeckého
znění do této řeči? Neboť kdybych byl mohl nějak pomoci
onomu lidu, jako ostatním národům, jazykem latinským nebo
řeckým, jistě bych se byl toho neodvážil. Ale pozoruje, že má
ten lid tvrdou šíji a že jsou nevzdělaní a neznají cest božích,
jedině tento prostředek jsem našel, jež všemohoucí Bůh
vnukl srdci mému a jímž jsem jich také mnoho pro něho
získal. A proto nemějte mi za zlé, otcové a páni. Vždyť i
blahoslavený apoštol Pavel, učitel pohanů, v listě ke
Korintským praví: Jazyky mluvíti nezbraňujte.“ A tu oni
slyšíce to a podivujíce se víře tak velkého muže, svým
usnesením ustanovili a písemně potvrdili, aby se směly v
oněch zemích mešní obřady a ostatní kanonické hodinky
zpívati svrchu uvedeným jazykem.

Sám pak blahoslavený Cyril zůstal v Římě a obléknuv
mnišský šat, dokončil tam poslední den svého života,
zůstaviv ve svrchu řečených zemích bratra svého jménem
Metoděje, muže horlivého a všelikou svatostí ozdobeného.
A když tento mnoho snopů do stodoly Krista Pána
shromáždil, je od samého vládce, jenž tehdy v onom kraji
panoval a vládl veškeré zemi jako vznešený císař,
ustanoven arcibiskupem, maje pod sebou sedm biskupů
stejně svatosti. Ale jakož nepřítel pokolení lidského
od samého počátku světa, od té chvíle, co první člověk
okusil trpkosti zakázaného jablka, až do dnešní doby
neustává rozsévati semeno nesvornosti mezi pokoru a
pýchu, mezi lásku a nenávisť a mezi ostatní vůně
ctností a zápach neřestí, tak nyní těžce nese, že je mu
odnímán lid, jenž byl stále podroben jeho otroctví, a že
je získáván pro pravého krále Krista Pána. I oděje se všemi
zbraněmi zloby, nové a neznámé pomocníky si k svému
tak ničemnému boji získá, otrávené semeno svárů roz-

65 rum venenata semina inter ipsos primarios rectores-
que iactitat, superbie ac avaricie ignita tela parat in
tantum, ut Zuentepulc, qui erat nepos principis vel
regis religiosi, qui institutor et rector totius Christiani-
tatis seu religionis benignus extiterat, ipsum avuncu-
70 lum suum insidiis appetitum regno pelleret, visu pri-
varet vitamque eius veneno conaretur auferre. Sed
hausto ille pestifero potu, protegente se divina gracia,
nil adversi patitur.

Dehinc Zuentepulc tyrannide suscepta, fastu arro-
75 gancie inflammatus, cum sibi militantibus sodalibus
pontificis Metudii predicacionem mellifluam quasi
respuit monitaque sacratissima non pleniter recepit,
verum membra sua, scilicet plebem populumque
suum, partim Christo, partim dyabolo servire exhi-
80 buit. Quapropter a pontifice beate memorie supra
notato pagus eius cum habitantibus incolis anathe-
mate percussa cum sulcis suis et fructibus diversis cla-
dibus attrita usque in hodiernum diem deflet. Data est ^{1r 18,16}
enim in direpcionem et captivitatem et predam et deri-
85 sum et desolacionem et in sibilum universe carni gra-
dienti per eam, quoniam non est societas luci ad teneb-
ras nec convencio Christi cum Belial. Quorum exempla ^{2 c 6,14-15}
nos quoque videntur respicere, qui eisdem passibus
conamur incedere, quoniam qui domum vicini sui
90 conspicit concremari, suspectus debet esse de sua.

(2.)

60 2.1 At vero Sclavi Boemi, ipso sub Arcturo positi, cultibus
ydolatrie dediti, velut equus infrenis sine lege, sine
ullo principe vel rectore vel urbe, uti bruta animalia
sparsim vagantes, terram solam incolebant. Tandem
5 pestilencie cladibus attriti, quandam phitonissam, ut

metá mezi samy vladaře a náčelníky a ohnivě střely
pýchy a lakoty chystá, až Svatopluk, jenž byl syno-
vec toho slavného vládce nebo krále, který se stal
dobrotivým zakladatelem a vůdcem všeho křestan-
ství a náboženství, vlastního svého strýce úkladně
přepadl, s trůnu ho svrhl, oslepil a pokusil se ho jedem
o život připravit. Ačkoliv však tento vypil smrto-
nosný nápoj, přece chráněn jsa boží milostí, neutrpěl
žádné škody.

Potom Svatopluk, když se násilím zmocnil vlády,
v záchvatu pýchy a zpupnosti společně se svou dvor-
skou družinou takřka pohrdl jako med plynoucím
kázáním biskupa Metoděje a na jeho přesvatá napo-
mínání plně nedbal, nýbrž dovolil svým údům, to
jest lidu a národu svému, zčásti Kristu a zčásti ďáblu
sloužiti. Proto byla jeho krajina a země i s lidmi ji
obývajícími od svrchu uvedeného biskupa blahosla-
vené paměti dána do klatby a zkrušena na svých polích
a plodinách rozličnými pohromami, takže až do
dnešního dne proto úpí. Neboť byla dána v plen
a zajetí, v kořist a posměch, v spuštění a potupu všeli-
kému tělu chodícímu po ní, poněvadž není obcování
světla s temnotami, ani smíru mezi Kristem a Beliá-
lem. A tyto příklady vztahují se patrně i na nás,
kteří se pokoušíme v týchž stopách kráčet, poněvadž
ten, kdo spatří hořeti dům souseda svého, musí míti
starost o svůj vlastní.

2.

Ale Slované čeští, usazení pod samým Arkturem
a oddaní uctívání model, žili jako kůň neovládaný
uzdou, bez zákona, bez knížete nebo vládce a bez
města, potulující se roztroušeně jako nerozumná zvířa-
ta, toliko širý kraj obývali. Konečně když byli po-

fama fertur, adeunt, postulantes spiritum consilii re-
sponsumque divinacionis. Quo accepto civitatem sta-
tuunt, nomenque inponunt Pragam. Post hinc invento
10 quodam sagacissimo atque prudentissimo viro, cui
tantum agriculture officium erat, responsione phito-
nisse principem seu gubernatorem sibi statuunt, vocitatum
cognomine Premizl, iuncta ei in matrimonio
supramemorata phitonissa virgine.

Sicque a clade et multiplici peste tandem eruti, dehinc
15 a supra memorato principe ex sobole eius rectores seu
duces preposuere sibi, servientes demoniorum simula-
cris et prophanis sacrificiorum ritibus bachantes, do-
nec ad extremum dominatus eiusdem regni pervenit
ad unum ex eisdem principibus ortum, vocitatum
20 Borivoi.

Hic cum excellentissime forme et egregie iuventutis
flore nitesceret, quodam tempore negotii sui populi-
que sibi commissi causa ducem suum vel regem Zuentepulc
Moravie adiit, a quo benigne suscipitur et ad
25 convivium pariter cum reliquis adsciscitur. Verum
sessionis ei locus inter Christicolas minime conceditur,
sed ritu paganorum ante mensam pavimento iubetur
insidere. Cuius presul Metudius iniurie condolens,
fertur dixisse ad eum: Ve, inquit, quod tu talis tantus-
30 que haut erubescis a principalibus repelli sedibus,
cum et ipse in fascibus ducatum obtineas, sed magis
cupias ob nefandam ydolorum culturam cum subulcis
humotenus incubare. At ille: Quid, inquit, ob huius-
cemudi rem pericli pacior vel quid boni michi con-
35 feret Christianitatis ritus? Si, inquit presul Metudius,
abrenunciaveris ydolis et inhabitantibus in eis demoni-
bus, dominus minorum tuorum efficiaris, cunctique
hostes tui subicientur dicioni tue et progenies tua
cottage augmentabitur velut fluvius maximus, in quo
40 diversorum confluunt fluentia rivulorum. Et si, inquit

stiženi zhoubným morem, obrátili se, jak pověst vy-
pravuje, k nějaké hadačce se žádostí o dobrou radu
a o věštecký výrok. A když jej obdrželi, založili hrad
a dali mu jméno Praha. Potom naležše nějakého velmi
prozíravého a důmyslného muže, jenž se jenom orbou
zabýval, jménem Přemysla, ustanovili si ho podle
výroku hadaččina knížetem nebo vladařem, davše
mu za manželku svrchu řečenou pannu hadačku.

A když byli takto konečně vysvobozeni z rozličných
ran morových, stavěli si v čelo po svrchu řečeném
knížeti vladaře neboli vévody z jeho potomstva, slou-
žíce modlám a bůžkům a bujně slavíce oběti podle
pohanských obyčejů, až nakonec vláda nad tou zemí
připadla jednomu z rodu těchto knížat, jménem
Bořivojovi.

Skvěje se květem vynikající krásy a mladistvé síly,
navštívil tento jednoho času v nějaké záležitosti své
a lidu sobě svěřeného svého vévodu nebo krále Svato-
pluka na Moravě a byl od něho laskavě přijat a po-
zván společně s ostatními na hostinu. Ale nebylo mu
dovoleno usednouti mezi křesťany, nýbrž byl vyzván,
aby se posadil po způsobu pohanů před stolem na
podlahu. A tu prý mu řekl biskup Metoděj, jemuž
bylo líto jeho ponížení: „Jaká běda, ty, muž tak
vynikající, a nestydíš se, žes vyhoštěn ze sedadel kní-
žecích, ačkoliv sám také vévodskou moc a hodnost
máš, ale raději chceš pro hanebnou modloslužbu
s pasáky sviní na zemi seděti.“ On pak řekl: „V jaké
nebezpečnosti bych se vydal pro tuto věc, nebo co
dobrého by mi přineslo náboženství křesťanské?“
„Jestliže se zřekneš model a zlých duchů v nich
sídlících,“ pravil biskup Metoděj, „staneš se pánem
pánů svých a všichni nepřátelé tvoji budou podrobeni
moci tvé a potomstvo tvé každodenně vzrůstati bude
jako převeliká řeka, do níž se vlévají proudy rozlič-

Borivoi; res se ita habet, que mora est baptizandi? Nulla, inquit pontifex, tantum paratus esto ex integro corde credere in Deum patrem omnipotentem eiusque unigenitum, dominum nostrum Iesum Christum et in
45 Spiritum paraclitum, illuminatorem omnium fidelium, non tantum mundialis causa substantie, verum etiam capessende salutis tue anime pro aquirenda perhennitatis gloriosa palma atque percipienda societate sanctorum ineffabili leticia. His et huiuscemodi
50 mellifluis exortacionibus accensa mens iuvenis estuabat gratiam baptismi percipere, et ut ne ulla mora fieret, cum suis omnibus, qui eum comitabantur, terretenus pedibus pontificis advoluti, obnixius postulavere. Quid plura? Mane facto ipsum ducem cum suis
55 triginta, qui advenerant, cathezizans, peractis ieiuniorum ex more sollempniis, sacrosancto baptismatis fonte innovavit pleniterque eum de fide Christi instruens, multis locupletatum donis ad propria redire concessit, tribuens ei venerabilis vite sacerdotem nomine Caych. Quique reversi in sua, in castello, cui vocabulum inerat Gradic, supradictum sacerdotem statuunt, fundantes ecclesiam in honore beati Clementis pape et martyris, multa detrimenta sathane ingerentes, populum Christo domino acquirentes.
65 Que cernens perfidus chelidrus, propriis armis sumptis antiqua bella repetit. Populum cunctum Boemorum in furorem principis accendit, eo quod paternos mores relinqueret et novam atque inauditam sanctitatis legem Christianorum arriperet. Surgunt adversus eum uno animo eademque sententia suisque eum
70 a finibus perturbare conantur, seu etiam vitam auferre moliuntur. Quo agnito princeps sese ab eis removit rursusque regem Zuentepulc seu pontificem Metudium Moravie repetivit. A quibus clarissime et ut
75 decebat suscipitur, aliquantulumque aput eos degens,

ných potoků.“ I řekl Bořivoj: „Jestliže tomu tak jest, co překáží, abych byl pokřtěn?“ „Nic,“ pravil biskup, „jen buď hotov z celého srdce věřit v Boha Otce všemohoucího a jeho Syna jednorozeného, Pána našeho Ježíše Krista, a v Ducha Utěšitele, osvětitele všech věřících, nejenom pro světské blaho, ale i pro spásu své duše, aby sis získal slavnou palmu věčnosti a stal se účastným společenství svatých v nevýslovné radosti.“ Tímto a podobným, jako med plynoucím povzbuzováním roznícená mysl jinochova prahla přijmouti milost křtu, i vrhnuv se s celou svou družinou na zem k nohám biskupovým, velmi snažně ho prosil, aby se tak bez prodlení stalo. Nač třeba více slov? Druhého dne poučil vévodu i s třiceti dvořany, kteří s ním přišli, o základech víry, a když podle obyčeje vykonali obřadný půst, obrodil je přeposvátným pramenem křtu. A když jej ve víře Kristově plně vzdělal, dovolil mu, obohativ ho mnohými dary, aby se vrátil domů, a dal mu s sebou kněze ctihodného života jménem Kaicha. Navrátivše se pak domů, usadili řečeného kněze na hrádku, jehož jméno bylo Hradec, a založili tam kostel ke cti blahoslaveného Klimenta, papeže a mučedníka, satanovi mnoho škod působíce a lid Kristu Pánu získávajícíe.

Když to pozoroval onen věrolomný had, chopiv se svých vlastních zbraní, hleděl obnoviti starý boj. Ve veškerém lidu českém roznítil vzpouru proti knížeti, protože prý opouští otcovské mravy a přijímá nový a neslýchaný křesťanský zákon svatosti. Povstanou proti němu svorně a jednomyslně a snaží se ho vypuditi ze země, ba pokoušejí se i života ho zbaviti. Když to kníže poznal, odešel od nich a znovu se uchýlil na Moravu ke králi Svatoplukovi a k biskupu Metodějovi. I byl od nich přijat s velkou slávou a jak se slušelo a přebýváje u nich po nějakou dobu,